

Nr 201.

Godkänd av första kammaren den 27 maj 1915.

Godkänd av andra kammaren den 27 maj 1915.

Riksdagens skrivelse till Konungen, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förfogande över vissa varor vid krig eller krigsfara, dels ock i ämnet väckta motioner.

(Lagutskottets utlåtande nr 43.)

Till Konungen.

Genom en den 30 mars 1915 dagtecknad proposition, nr 94, har Eders Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om förfogande över vissa varor vid krig eller krigsfara.

Vid behandling av ifrågavarande proposition har riksdagen ansett sig böra vidtaga vissa ändringar i förslaget, huvudsakligen i syfte att utvidga de befogenheter, som enligt förslaget tillkomma Eders Kungl. Maj:t.

1 §.

I en inom riksdagen väckt motion har föreslagits, att lagen skall äga tillämpning ej blott vid krig eller krigsfara utan även »då nöd i större utsträckning kan befaras» och i sammanhang härmed, att lagens giltighet

ej skall inskränkas till viss tid. Det skall visserligen icke förnekas, att lagstiftningsåtgärder av nu ifrågavarande art tilläventyrs kunna visa sig erforderliga jämväl under andra utomordentliga förhållanden än vid krig eller krigsfara. Att emellertid upptaga denna fråga till behandling skulle leda till en utvidgning av lagstiftningen, som otvivelaktigt bör föregås av undersökningar och överväganden, vilka icke kunnat av riksdagen nu åstadkommas. De i förevarande lagförslag innefattade bestämmelserna äro direkt föranledda av de kritiska förhållanden, som framkallats av pågående världskrig, och det torde vara nog att omsorgerna för närvarande inriktas på de åtgärder, som därav må föranledas. Av sådan anledning fick även den nyss ur kraft trädde lagen av den 9 oktober 1914 om förfogande över vissa varor vid krig eller krigsfara allenast provisorisk karaktär, och riksdagen finner icke anledning föreligga att frånträda denna ståndpunkt.

I ett avseende anser dock riksdagen, att de omständigheter, under vilka lagen skall äga tillämpning, böra givas en vidare omfattning än den i förslaget upptagna. Så som Eders Kungl. Maj:ts förslag är avfattat, äger Eders Kungl. Maj:t allenast vid krig eller krigsfara att vidtaga de åtgärder, till vilka lagen lämnar bemyndigande. Det torde emellertid kunna befaras, att även efter det den direkta krigsfara för vårt land må hava upphört, som det nu pågående kriget innebär, verkningar av det förutvarande tillståndet göra sig gällande, så att de åtgärder, som i lagen avses, fortfarande kunna bliva av behov påkallade. För att bereda utväg härtill har riksdagen ansett den ändring i förevarande paragraf böra vidtagas, att lagen äger giltighet även »under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden».

Motsvarande ändringar förekomma i 3—5 §§ i det av riksdagen antagna lagförslaget, varjämte en jämkning vidtagits i lagens rubrik.

I ovan berörda motion har ytterligare föreslagits sådan ändring i första och tredje paragraferna i det för riksdagen framlagda förslaget, att även transportmedlen och transportkostnaderna läggas under Eders Kungl. Maj:ts förfogande, så att Eders Kungl. Maj:t skall äga att genom åsättande av maximipris eller genom expropriationsförfarande ingripa reglerande på fraktmarknaden. Även genom ett oskäligt höjande av fraktsatserna å de förnödenheter, som i lagen avses, kunna dessa onödigt fördyras. Ehuru åsättandet av maximipris å fraktsatser synes riksdagen förenat med risk att tonnage undandrages den inhemska marknaden genom att fartyg i större utsträckning insättas på utländsk fraktfart eller läggas upp, torde dock bestämmelser i förevarande hänseende, tillämpade med varsamhet, kunna vara till gagn för nedbringande

av kostnaderna för de förnödenheter, å vilka lagen har avseende. I sådant syfte torde även ett stadgande om rätt för Eders Kungl. Maj:t att mot lösen rekvirera fartyg för kronans räkning vara ändamålsenligt. Riksdagen har på grund av vad sålunda anförts funnit sig böra vidtaga en ändring i Eders Kungl. Maj:ts förslag i den av motionären föreslagna riktning. Riksdagen har ansett att bestämmelserna härom lämpligen böra meddelas i en särskild paragraf, för vilken nedan närmare skall redogöras.

3 §.

I anslutning till vad som yrkats uti en annan inom riksdagen väckt motion har riksdagen funnit sig böra vidtaga en väsentlig utvidgning av den expropriationsrätt, varom i denna paragraf stadgas. Enligt Eders Kungl. Maj:ts förslag har Eders Kungl. Maj:t befogenhet att inlösa förnödenheter endast i det fall, att tillgången är så knapp, att genom deras fria föryttring eller förbrukning betydande svårighet kan uppstå att tillgodose behov av synnerlig vikt. Syftet med denna paragraf i förslaget är alltså att för tillgodoseende av samhällliga, särskilt statliga behov av den art, att de måste gå före den allmänna förbrukningen, bereda Eders Kungl. Maj:t tillfälle att omhändertaga och förfoga över vara, som icke förefinnes i tillräcklig mängd för att kunna fritt disponeras i allmänna marknaden. För tillgodoseende av det behov, som avses i första och andra paragraferna i förslaget, nämligen att ställa de förråd, som kunna finnas inom riket, till allmänhetens förfogande för skäligt pris, anvisas däremot i förslaget ej annan utväg än bestämmelser om maximipris eventuellt förenade med tvångsförsäljning. Det torde dock vara önskvärt och lämpligt att, även i fall då maximipris ej åsatts och tvångsförsäljning jämlikt andra paragrafen förty ej kan verkställas, anvisa ett expropriationsförfarande, som för Eders Kungl. Maj:t öppnar möjlighet att oavsett nämnda åtgärder bereda allmänheten tillgång till viktiga förnödenheter, varav förråd finnas inom landet, men som i spekulationsyfte eller av annat skäl undanhållas förbrukningen.

Riksdagen har alltså ansett sig böra i förevarande paragraf intaga ett stadgande av den innebörd, att den, som under nu ifrågavarande förhållanden undanhåller från förbrukning vara, som han uppenbarligen ej behöver för egen del, för sitt hushåll eller för annan av honom idkad näring än handel, skall vara pliktig att, därest det för tillgodoseendet av behovet av dylik vara finnes erforderligt, att den undanhållna varan

varder tillgänglig för förbrukning, på Eders Kungl. Maj:ts förordnande avstå varan till kronan mot lösen efter fulla värdet.

4 §.

I överensstämmelse med vad riksdagen ovan vid första paragrafen anfört, har riksdagen i denna paragraf intagit bestämmelser om rätt för Eders Kungl. Maj:t att förordna *dels* att kostnad för transport eller tillhandahållande av vara, som i första paragrafen sägs, ej må överstiga skäligt, av Eders Kungl. Maj:t bestämt belopp, *dels ock*, där för nedbringande av kostnad för sådan vara transport därav prövas böra ske för kronans räkning, att innehavare av fartyg, som behövs för transporten, skall avstå fartyget till kronan mot lösen efter fulla värdet.

Bestämmandet av lösen synes riksdagen lämpligen böra ske av särskild nämnd, som efter stämning å innehavaren av fartygen tillsättes i den ordning expropriationsförordningen stadgar. Att även för ifrågasvarande expropriationsförfarande, liksom vid expropriation jämlikt tredje paragrafen, överlämna bestämmandet av lösen åt de i rekvisitionslagen omförmälda kommissioner, torde nämligen knappast vara lämpligt.

Slutstadgandet.

Bestämmelsen om lagens ikraftträdande har syntes riksdagen lämpligen böra så avfattas, att lagen träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

I fråga om lagens giltighetstid hänvisar riksdagen till vad ovan vid första paragrafen anförts därom, att ifrågasvarande lagstiftning enligt riksdagens mening allt fortfarande bör få allenast provisorisk karaktär. Av praktiska skäl har riksdagen vidtagit den ändring i Eders Kungl. Maj:ts förslag, att lagen skall gälla till och med den 30 april 1916.

Riksdagen, som alltså icke kunnat i oförändrat skick antaga det av Eders Kungl. Maj:t genom förevarande proposition framlagda lagförslaget, får hos Eders Kungl. Maj:t tillkännagiva, att riksdagen för sin del antagit följande

L a g

om förfogande över vissa varor vid krig eller krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Finnes vid krig eller krigsfara, *vari vårt land befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden*, att inom hela landet eller någon del därav pris å livsmedel, foder för kreatur, vara, som är avsedd att genom sin förbränning alstra värme, ljus eller kraft, beklädnadsvara eller annan dylik förnödenhet stegras väsentligt högre än förhållandena påkalla, äge Konungen, där så prövas nödigt, i erforderlig omfattning förordna, att vid frivillig försäljning av sådan vara skäligen, av Konungen bestämt pris ej må överstigas.

Högsta priset å vara må, ändå att varans beskaffenhet är lika, bestämmas olika för särskilda delar av landet, så ock för olika slag av handel.

Från förordnande, som ovan sägs, må Konungen medgiva de undantag, som kunna prövas skäligen.

2 §.

Vägrar den, som i avsevärd myckenhet innehar någon för honom eller hans hushåll eller för annan av honom idkad näring än handel uppenbarligen ej behöfelig vara, för vilken gäller enligt 1 § fastställt högsta pris, att sälja varan till sådant pris, och finnes varans försäljning vara erforderlig för tillgodoseende av behovet av dylik vara, äge Konungens befallningshavande låta för innehavarens räkning och på hans bekostnad sälja varan till det fastställda priset.

Vad sålunda är stadgat äge motsvarande tillämpning, där borgenär såsom pant eller eljest under panträtt innehar vara, som i första stycket avses, eller har rätt att kvarhålla sådan vara såsom säkerhet för sin fordran; och njute borgenären rätt till betalning ur köpeskillingen.

Konungens befallningshavandes beslut om varas försäljning skall gå i verkställighet, ändå att det överklagas.

3 §.

Där vid krig eller krigsfara, vari vårt land befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden någon, som i avsevärd myckenhet innehar för honom eller hans hushåll eller för annan av honom idkad näring än handel uppenbarligen ej behöflig vara, som i 1 § sägs, undanhåller varan från förbrukning, och det, för tillgodoseende av behovet av dylik vara, finnes erforderligt, att den undanhållna varan varder för förbrukning tillgänglig, vare innehavaren pliktig att, om Konungen så förordnar, avstå varan till kronan mot lösen efter fulla värdet.

Är under förhållanden, som i första stycket nämnas, vara, som i 1 § avses, att tillgå endast i så begränsad myckenhet, att genom fri föryttring eller förbrukning av varan kan uppstå betydande svårighet att tillgodose behov av synnerlig vikt, vare ock innehavare av dylik vara, där den uppenbarligen ej är för honom eller hans hushåll oundgängligen behöflig, pliktig att enligt vad i första stycket sägs avstå varan.

Lösen för vara, som avstås enligt bestämmelserna i denna §, skall bestämmas av kommission, varom förmåles i lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov, och skall angående sätt och tid för lösens erläggande gälla vad i samma lag stadgas om likvid för fullgjord rekvisition.

4 §.

Finnes vid krig eller krigsfara, vari vårt land befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden kostnad för transport eller tillhandahållande av vara, som i 1 § sägs, stegras väsentligt högre än förhållandena påkalla, äge Konungen, där så prövas nödigt, i erforderlig omfattning förordna, att sådan kostnad ej må överstiga skäligt, av Konungen bestämt belopp; och skall vad i 1 § andra och tredje styckena stadgas äga motsvarande tillämpning.

Prövas i fall, som i första stycket avses, för nedbringande av kostnaden för sådan vara transport därav böra ske för kronans räkning, vare innehavare av fartyg, som är för ändamålet behöfligt, pliktig att, enligt vad Konungen förordnar, upplåta fartyget till kronan mot skälig hyra eller avstå fartyget till kronan mot lösen efter fulla värdet. Sådan hyra eller

lösen skall bestämmas av nämnd, som, efter stämning å innehavaren enligt vad i rättegångsbalken sägs, tillsättes inför domstol i den ordning gällande förordning angående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov föreskriver; och skall vad nämnda förordning i övrigt stadgar äga motsvarande tillämpning.

5 §.

Den, som, med vetskap därom att för vara gäller enligt 1 § fastställt högsta pris eller att högsta belopp för kostnad är enligt 4 § bestämt, håller varan till salu för högre pris eller för kostnaden gör sig högre belopp till godo, straffes med böter från och med fem till och med tiotusen kronor.

Söker någon, med vetskap därom att för vara gäller enligt 1 § fastställt högsta pris, vid förfrågan av Konungens befallningshavande eller enligt dess uppdrag av kronobetjänt, vilseleda beträffande sitt innehav av varan eller dennas myckenhet, varde dömd till böter från och med ett-hundra till och med tiotusen kronor. Lag samma vare, där innehavare av vara, om vars avstående Konungen enligt 3 § förordnat, med vetskap härom söker vid sådan förfrågan vilseleda om sitt innehav av varan eller dennas myckenhet.

Ådömda böter skola tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skall förvandling ske enligt allmänna strafflagen.

6 §.

Konungen äge meddela de närmare föreskrifter, som må erfordras för tillämpning av denna lag eller i fråga om användande för det avsedda behovet av vad enligt denna lag tagits i anspråk av kronan.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 30 april 1916. Av Konungen jämlikt denna lag givet förordnande må ej äga tillämpning längre än till och med sistnämnda dag. Har samma dag vara, om vars avstående Konungen jämlikt 3 § förordnat, ännu icke blivit av kronan inlöst, eller ersättning ännu icke blivit i stadgad ordning gulden för fartyg, som jämlikt 4 § tagits i anspråk för kronans räkning, skola stadgandena i nämnda

paragrafer fortfarande äga tillämpning i fråga om bestämmande av lösen för varan eller hyra eller lösen för fartyget samt sätt och tid för ersättningsens erläggande. I fråga om sådan, under tiden för lagens giltighet begången förseelse, som i 5 § sägs, skall vad där är stadgat fortfarande gälla.

Stockholm den 27 maj 1915.

Med undersätlig vördnad.
